

10 березня – 22 травня 159 років від дня смерті Т. Г. Шевченка і перепоховання його на Чернечій горі в Каневі

Немає в світі другої такої могили, як ця, бо немає другого поета, щоб так, як Шевченко, був серцем свого народу і краю.

Б. Грінченко

Несподівана смерть Тараса Шевченка 10 березня (26 лютого за ст. ст.) 1861 року, мов громом, вразила не тільки земляків поета, а всіх, кому дороге було його ім'я і слово.

Друзі почали збір коштів на поховання Кобзаря в Петербурзі та перевезення праху поета в Україну за його «Заповітом». Передсмертними словами 47річного Тараса були: "До Канева..."

Домовину з тілом Тараса Шевченка було встановлено в академічній церкві св. Катерини, до якої безперервно йшли друзі та шанувальники поета, студенти Петербурзького університету та Академії мистецтв, письменники, художники, вчені.

28 лютого (за ст. ст.) відбулося поховання поета. Відкрити домовину несли студенти на руках аж до Смоленського кладовища. За домовиною Тараса Шевченка йшли М. Костомаров, М. Куліш, Г. Барвінок, брати Лазаревські, Г. Честахівський та інші.

Поховали поета на тому місці, на якому він не раз сидів в задумі з альбомом в руці, навіть намалював "Куток Смоленського кладовища в Петербурзі".

Саме тут виросла перша Шевченкова могила.

П'ятдесят вісім днів знаходився прах Т.Г. Шевченка в Петербурзі.

Дозвіл на перевезення тіла Т.Г. Шевченка з Петербурга в Україну було отримано в квітні (за ст. ст.) 1861 року (подано в лютому (за ст. ст.)).

26 квітня (за ст. ст.) на Смоленському кладовищі було піднято домовину з тілом Т.Г. Шевченка, щоб перевезти його в Україну.

З прощальним словом Пантелеймон Куліш вигукнув: "Що ж се ти, батьку Тарасе, од'їжджаєш на Вкраїну без червоної китайки, заслуги козацької? Розкиньте ж, ...червоний цвіт славетний по чорній сумній домовині Тарасовій. Нехай наш батько з'явиться в Україні лицарем щирим, що жив і вмер побиваючись... про честь і волю нашу...". І покрили домовину червоною китайкою...

Тіло Т. Шевченка везли з Петербурга до Москви, потім – до Києва.

Останній шлях Кобзаря торував йому шлях у вічність...

8 травня (за ст. ст.) о 7 годині пароплав "Кременчук" покинув Київ, і могутній Дніпро поніс поета на своїх хвилях до древнього Канева, до місця вічного спочинку Кобзаря, за його "Заповітом"...

О 16 годині пароплав наблизився до Канева й зупинився трохи нижче міста. Тієї весни Дніпро особливо широко розлився і підступав аж до підніжжя гір. Пароплав не зміг причалити до самого берега. Прах поета довелося по воді переносити до берега. Там його поставили на мари, і понесли понад Дніпром,

через потік Дунаєць, а далі вгору містом, аж до древнього Успенського собору (церкви св. Георгія), зведеного на канівській землі ще за часів Київської Русі (1444 р.). Домовина знаходилась в Успенському соборі дві доби, а 10 (22) травня 1861 року домовину поета повезли на Чернечу гору, де й відбулося перепоховання.

Ця незвична подія була оспівана в українських думах і піснях. Символічно, що автором першої з них "На похорон Т.Г. Шевченка під Каневом" став друг поета, відомий вчений М.О. Максимович:

*"Сподівалися Шевченка
Сей год на Вкраїну,
А дождалися побачить
Його домовину.
Стоїть в Каневі в соборі
Вся квітками ввита;
По-козацьки червоною
Китайкою вкрита...
Уволили твою волю
Українські діти:
На Чернечу несуть гору,
Де ти хотів жити..."*

З Успенського собору, за свідченням Г. Честахівського, домовину з тілом Т.Г. Шевченка дбайливо винесли, "поставивши на козацькій віз, накрили червоною китайкою, ...а віз повіз люд хрещений, як діти свого батька, що повернувся з далекого краю до свого дому..."

Спершу домовину везли чоловіки. Та за давнім українським звичаєм "парубка повинні проводити в останню путь дівчата"...

Про це з хвилюванням писав незабаром Г. Честахівський з Канева:

"... дивлюсь – як макова нива зацвіла коло Кобзарєвої домовини..., дівчата, як маківки... везуть віз Тарасів... У мене навернулись в очах сльози од такого дива..."

Дівчата проводжали Тараса в останню путь – у вишиванках, стрічках, в намисті... Ніби проводжала його сама мати – Україна:

*"... тихесенько
Україна плаче...
Поховали дух великий
І серце гаряче;
Поховала наша мати
Найкращого сина, –
"Вічну пам'ять" заспівала
Уся Україна...
(В. Кулик "На смерть Шевченка")*

В записках Г. Честахівського збереглося ще одне цікаве свідчення, пов'язане з останнім шляхом Кобзаря.

Зокрема, Григорій Михайлович замовив канівському жителю Степану Кутаху витесати хрест на Шевченкову могилу. Коли хрест був готовий, канівські дівчата, великі й малі, зібрались рано-вранці 17 травня (за ст. ст.) і оголосили майстру, що самі везимуть хрест до могили. Тією ж дорогою, якою канівські дівчата везли домовину поета на Чернечу гору, повезли вони і хрест, ніби хотіли зігріти душею його вікову самотину... Г. Честахівський писав: "...теплим дівочим серцем повіяло на Тарасову могилу"..., серцем, яке все життя шукав Тарас Шевченко, та так і не знайшов.

Того травневого дня на останньому шляху Кобзаря дивно поєдналися людська печаль з переможною симфонією весняного цвітіння – символу життя і вічності...

Після перепоховання Т.Г. Шевченка Г. Честахівський разом з тими канівчанами, які зголосились йому допомогти, звів перший курган над прахом Кобзаря, в головах якого був поставлений чотириметровий дубовий хрест, який виготовив С. Кутах. Це і був хрест, який несли на Чернечу гору канівські дівчата (за спогадами Г. Честахівського).

Сьогодні найглибшим джерелом для розкриття історії перевезення праху Т.Г. Шевченка з Петербурга в Україну та поховання його в Каневі є спогади, свідчення, листи художника Г. Честахівського. Він, зокрема, згадував, що в ту пам'ятну ніч після перепоховання "на Тарасовій горі горіло огнище, наче гайдамацтво ночувало...".

Перша Шевченкова могила була подібною до козацьких могил, які зеленіли на безкраїх степах по всій Україні...

Ще один спогад Г. Честахівського:

"Я часто застаю коло могили простих слобожан: стоять, знявши шапки... і дивляться на могилу так, що я ще ні разу на своїм віку не бачив такого щирого... погляду людського..."

"Вони всі називають його Батьком Тарасом, рятувавшим їх волю, а гору, на котрій поховали, – Тарасовою горою..."

З тієї високої гори ніби линує над Дніпром його пророчі слова "Заповіту":

*"Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій..."*

Лунає як заповіт живе слово Тараса над Дніпром, над кручами, над всією Україною:

"Свою Україну любіть..."

ЛІТЕРАТУРА:

["Привітай же, моя ненько, моя Україно..."] [книга-літопис / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Черкас. обл. держ. адмін., Черкас. обл. рада ; упоряд. Дмитренко В. І., Новицький М. Л.]. – [Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2011]. – 192 с.

До 150-річчя перепоховання тлінних останків Великого Кобзаря в Україні.

Жадько, В. Український некрополь: іст. наук. довід. / Віктор Жадько. – Київ : СПД "Жадько В. О.", 2005. – 352 с.

Про поховання Т. Г. Шевченка. – с. 82 – 88.

Чалий, М. Похорон Т. Г. Шевченка на Україні / М. Чалий // Чалий М. "Я дуже щиро вас люблю..." : Шевченко у розповідях сучасників. – Харків, 2004. – С. 314 – 321.

Жур, П. Відхід у безсмертя / П. Жур // Жур П. В. Труди і дні Кобзаря. – Київ, 2003. – Розд. XV. – С. 459 – 480.

Тарахан-Берега, З. Святиня : науково-історичний літопис Тарасової гори. – Київ : Родовід, 1998. – 543 с. : іл.

Останнім шляхом Кобзаря. – Київ : Український літопис, 1994. – 280 с.

Гальченко, С. "І Дніпро, і кручі..." / С. Гальченко // Укр. культура. – 2001. – № 4-5. – С. 24 – 25.

Сенюк, С. Заповідник "Могила Т. Г. Шевченка" / С. Сенюк // Шевченків край : іст.-культурол. нариси. – Київ, 2005. – С. 248 – 251.

Щепанська, Н. Спогади про похорони Шевченка // Шевченків край : іст.культурол. нариси. – Київ, 2005. – С. 226 – 229.

Юхно, Б. Довга дорога додому / Борис Юхно // Місто. – 2010. – 26 трав. – С. 7.

Боронь, О. Його остання путь стала символічною / О. Боронь // Уряд. кур'єр. – 2011. – 21 трав. – С. 17.

Дзюба, І. В Україну – назавжди / Іван Дзюба // Культура і життя. – 2009. – 20 трав. – С. 5.